

การสร้างความปลอดภัยในชาติโดยอาศัยหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า
BUILDING NATIONAL RECONCILIATION BASED ON THE TEACHINGS OF THE BUDDHA

กรุณา มธูลาภรังสรรค์¹, ทองใบ อีรานันท์ทางกูร², เจริญ ทุนชัย³
Karuna Mathulapransan¹, Thongbai Dhiranandankura², Charoen Thunchai³
ทำวิจัยเมื่อ พ.ศ. 2567

บทคัดย่อ

แนวคิดในการสร้างความปรองดอง โดยอาศัยหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าผู้เป็นศาสดาของชาวพุทธ ได้ให้คำนิยามของความปรองดองไว้ว่า ความปรองดอง คือ กระบวนการแห่งการดำรงไว้ หรือการรื้อฟื้นซึ่งความสัมพันธ์อันมิตรระหว่างคู่ปรปักษ์ในเหตุการณ์ของความพิพาทหรือความขัดแย้งกัน ความปรองดองนี้เป็นสิ่งที่มีความจำเป็นต้องให้เกิดมีขึ้นด้วยการพยายาม ให้ความบาดหมางและความขัดแย้งมีความลดน้อยหรือหมดไป ซึ่งเป็นหลักการที่สามารถนำไปใช้ในการสร้างความปรองดองในชาติที่เกิดความแตกแยกทางการเมืองได้ ความปรองดองได้แก่กระบวนการต่างๆ ที่ป้องกันแก้ไขไม่ให้ความขัดแย้งเกิดขึ้นมาใหม่อีกครั้ง โดยการสร้างสันติภาพ ยุติยั้งวงจรความรุนแรง และสร้างสถาบันที่เป็นประชาธิปไตยให้กลับคืนมาอีกครั้งหนึ่ง แต่ในส่วนของแนวทางการปฏิบัตินั้นเป็นที่ยอมรับว่าอาจไม่่ง่ายนักที่จะสามารถทำตามแนวคิดทฤษฎีของการปรองดอง เนื่องจากกระบวนการปรองดองไม่สามารถแยกออกจากสังคมที่มีปัญหาความขัดแย้งและความหวาดกลัวอย่างรุนแรงได้ การปรองดองเป็นกระบวนการที่ยากลำบาก ยาวนาน คาดเดาได้ยากและเกี่ยวข้องกับ การวางแผน ขั้นตอนและวิธีการต่างๆ ที่เหมาะสม และต้องทำอย่างต่อเนื่อง เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ เช่น การมีสันติธรรมแทนที่จะแก้แค้น การจัดการความทรงจำร่วมกัน และสร้างการอธิบายจากมุมมองต่างๆ ของความขัดแย้งอย่างเท่าเทียมกัน เป็นต้น

คำสำคัญ 1. พระพุทธศาสนากับความปรองดอง 2. พระพุทธเจ้ากับความปรองดอง
3. พระพุทธศาสนากับการเมืองการปกครอง

¹ ดร. อาจารย์ประจำคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย

Dr., Lecturer in the Faculty of Social Sciences, Mahamakut Buddhist University

² พลเรือตรี รศ. อาจารย์พิเศษคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย

Rear Admiral, Assoc Professor., Special Lecturer, Faculty of Social Sciences, Mahamakut Buddhist University

³ อาจารย์ประจำคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย

Lecturer in the Faculty of Social Sciences, Mahamakut Buddhist University

Corresponding author: Email address: karunamathulap@gmail.com

(Received: 13 March 2024; Revised: 3 July 2024; Accepted: 18 September 2024)

ABSTRACT

The concept of creating harmony based on the teachings of Lord Buddha, the Buddhist master, which has given the definition of harmony as follows: Harmony is the process of maintaining or the restoration of friendly relations between rivals in the event of dispute or conflict. This harmony is something that must be achieved by trying to reduce or eliminate both discord and conflict. This is a principle that can be used to create reconciliation in a nation that is politically divided. Harmony includes various processes. that prevents conflicts from occurring again by creating peace, stops the cycle of violence and rebuild democratic institutions once again. But in terms of practice, it is acknowledged that it may not be easy to follow the theoretical concept of reconciliation. This is because the reconciliation process cannot be separated from a society suffering from severe conflict and fear. Reconciliation is a difficult, long, unpredictable process that involves planning. Various steps and methods are appropriate and must be done continuously. It involves a change in attitude, such as having peace instead of revenge, shares memory management and creates explanations from various perspectives of equal conflict.

Keywords: 1. Buddhism on Reconciliation 2. Buddha on Reconciliation
3. Buddhism on Politics

บทนำ

ปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองในสังคมไทยนับเป็นปัญหาสำคัญของประเทศที่ยืดเยื้อและเรื้อรัง มาอย่างยาวนาน ระยะเวลาที่ผ่านมาทุกภาคส่วนมีความพยายามสร้างความปรองดองผ่านกระบวนการต่าง ๆ เพื่อบรรเทาและแก้ไขปมปัญหาความขัดแย้ง โดยสภาพความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในปัจจุบันสะท้อนให้เห็นความจริงที่ว่าไม่มีความคิดเห็นของฝ่ายใดที่ถูก หรือผิดไปทั้งหมด ท่ามกลางสภาวะความขัดแย้งที่แต่ละฝ่ายยังคงยึดมั่นอยู่ในจุดยืนของตนเอง สิ่งที่ต้องริเริ่มดำเนินการโดยเร็วคือ การสร้างบรรยากาศแห่งความปรองดองให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม โดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และแผนการปฏิรูปประเทศ ด้านการเมืองได้ให้ความสำคัญต่อการฟื้นฟูพื้นฐานด้านความมั่นคง โดยเฉพาะการสร้าง ความปรองดองสมานฉันท์ที่เป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ โดยการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติของผู้ที่มีความเห็นต่างทางความคิดและอุดมการณ์บนพื้นฐานของ

การปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข เป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความปรองดองสมานฉันท์และการผลักดันการปฏิรูปประเทศให้บรรลุผลสำเร็จ จึงจำเป็นที่จะต้องสร้างการรับรู้ความเข้าใจแก่ประชาชนในเรื่องดังกล่าวตั้งแต่ระดับฐานรากอย่างทั่วถึงเพื่อเป็นพื้นฐานในการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนและขับเคลื่อนการพัฒนา โดยปราศจากความขัดแย้งต่อไป

การสร้างความปรองดองในชาติ ตามแผนราชกิจจานุเบกษา 25 กุมภาพันธ์ 2564 การปฏิรูปประเทศด้านการเมือง (ฉบับปรับปรุง) ซึ่งมีภารกิจหลักในการเสนอแนะมาตรการแนวทางการดำเนินการและกลไกในการสร้างความปรองดองของประชาชน และขจัดความขัดแย้งทางการเมือง ในสังคมได้พิจารณาผลการศึกษาวิจัยของสถาบันการศึกษาและหน่วยงานของรัฐในประเด็นเกี่ยวกับ ความขัดแย้งทางการเมืองและการสร้างความปรองดองแล้วเห็นว่า ทุกฝ่ายได้ร่วมกันแสวงหาทางออกต่อความขัดแย้งทางการเมืองปัจจุบัน และแลกเปลี่ยนมุมมองความคิด ในวงกว้างต่อข้อเสนอทางเลือก ความเป็นไปได้ต่าง ๆ ในการสร้างความปรองดองทางการเมืองที่ยอมรับได้ร่วมกัน และให้เกิดความเข้าใจระหว่างกันมากขึ้น และหาทางเลือกที่เป็นที่ยอมรับของทุกฝ่ายอันจะส่งผลให้แต่ละฝ่ายสามารถก้าวออกจากจุดยืนที่แตกต่างกันมาสู่จุดร่วมที่จะนำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขเป็นหัวใจของการสร้างความปรองดอง

เนื้อเรื่อง

นิยามของการปรองดอง

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ได้ให้คำนิยามของคำ ปรองดอง ว่าเป็นการออมชอม, ประนีประนอม, ยอมกัน, ไม่แก่งแย่งกัน, ตกลงกันด้วยความไกล่เกลี่ย, ตกลงกันด้วยไมตรีจิต (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2542) ในทางการเมืองการปกครอง การปรองดองหมายถึง การจัดการความขัดแย้งระหว่างกลุ่มต่างๆ ในสังคมที่เคยแตกแยก ต่อสู้และปะทะกัน ทั้งในระดับความคิดและในระดับการใช้ความรุนแรงทางกายภาพ ในการตกลงเพื่อเข้าสู่การเจรจาสันติภาพ (peace talk) ระหว่างกลุ่มต่างๆ โดยไม่ใช้ความรุนแรง และทำการสร้างองค์กรหรือสถาบันที่เป็นประชาธิปไตยในการเข้ามาช่วยปรองดองและต่อรองอำนาจระหว่างกลุ่มต่างๆ ในที่นี้อาจจะรวมถึงการใช้มาตรการออกกฎหมายนิรโทษกรรม เพื่อเป็นเครื่องมือเยียวยาความเสียหาย โดยเริ่มจากการแสวงหาความจริงในอดีต สาเหตุความไม่เป็นธรรมในสังคม การช่วยเหลือเยียวยา ผู้ได้รับความเดือดร้อนจากความขัดแย้ง (วันชัย วัฒนศัพท์. 2550) การแสวงหาข้อเท็จจริงของความคิดแต่ไม่หาคนผิด และการจัดสรรอำนาจใหม่ระหว่างกลุ่มต่างๆในสังคมให้สามารถอยู่ร่วมกันได้ แต่ควรระลึกด้วยว่าการใช้กฎหมายนิรโทษกรรมแต่เพียงอย่างเดียว ไม่สามารถนำไปสู่การปรองดองอย่างแท้จริงได้ การปรองดองจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อต้นตอของความขัดแย้งในสังคมได้รับการแก้ไข การจะเริ่มแก้ไขได้ก็โดยการพิสูจน์ทราบ บันทึก และชี้แจงข้อเท็จจริงในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เพราะสังคมมีสิทธิในการ

เข้าถึงความจริง การรับทราบความจริงจึงจะนำมาสู่ ความเข้าใจ การให้อภัย และเมื่อนั้นการปรองดองจึงจะเกิดขึ้นได้ (การปรองดอง จากวิกิพีเดีย, 2559) การปรองดอง (reconciliation) ยังหมายถึงการจัดการความขัดแย้งระหว่างกลุ่ม ในสังคมที่เคยแตกแยก ต่อสู้ และปะทะกัน ทั้งในระดับความคิดและในระดับการใช้ความรุนแรงทางกายภาพ ในการตกลงเพื่อเข้าสู่การเจรจาสันติภาพระหว่างกลุ่มต่าง ๆ โดยไม่ใช้ความรุนแรง และทำการสร้างองค์กรหรือสถาบันที่เป็นประชาธิปไตยในการเข้ามาช่วยปรองดองและต่อรองอำนาจระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ในที่นี้อาจจะรวมถึงการใช้มาตรการออกกฎหมายนิรโทษกรรม เพื่อเป็นเครื่องมือเยียวยาความเสียหายโดยเริ่มจากการแสวงหาความจริงในอดีต สาเหตุความไม่เป็นธรรมในสังคม การช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับความเดือดร้อนจากความขัดแย้ง การแสวงหาข้อเท็จจริงของความคิดแต่ไม่หาคนผิด และการจัดสรรอำนาจใหม่ระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมให้สามารถอยู่ร่วมกันได้ (สถาบันพระปกเกล้า, 2555) สำหรับในพระพุทธศาสนาได้เกิดเหตุการณ์ต่างๆที่บ่งบอกถึงความไม่สามัคคีปรองดองของคนในสังคมในสมัยพุทธกาลตลอดไปจนถึงความแตกแยกที่เกิดขึ้นในหมู่ของพระสงฆ์และพุทธบริษัทอื่นๆ ซึ่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าศาสดาของชาวพุทธได้ทรงเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องในการแก้ไขเรื่องราวต่างๆและทรงใช้วิธีการต่างๆเพื่อให้เกิดการกลับมาของความปรองดอง ดังจะได้นำเสนอดังต่อไปนี้

มิตรไมตรี, สามัคคี, ความประสานไมตรี และ สันติภาพ

ความสามัคคี (unity) ที่พระพุทธเจ้าทรงรับรู้ ก็คือ การที่คู่ปรปักษ์กันสามารถอยู่ร่วมกันโดยปราศจาก อคติ ในระดับมหัพภาคนั้น พระพุทธเจ้าได้ทรงตรัสไว้ในวาสุเดยยสูตร ว่า มนุษย์มีความแตกต่างจากต้นไม้ใบหญ้า (ดินชาติและรูกษชาติ) แมลงและสัตว์ต่างๆเพราะต้นไม้ใบหญ้าและสัตว์อื่นๆมีหลากหลายชนิดหรือหลายสปีชีส์ แต่สำหรับมนุษย์มีเพียงชนิดหนึ่งเดียวหรือเพียงสปีชีส์เดียวเท่านั้น การจัดอันดับหรือการมีอคติเกี่ยวกับมนุษย์โดยอ้างชาติกำเนิดเป็นสิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงปฏิเสธว่าไม่สามารถยอมรับได้ หากว่าจะมีการจัดอันดับกันจริงๆ บรรทัดฐานเดียวที่จะนำมาวัดก็คือการกระทำและการประพฤติเท่านั้น

“...บุคคลจะชื่อว่าเป็นคนชั่ว เพราะชาติก็หาไม่ จะชื่อว่าเป็นพราหมณ์เพราะชาติก็หาไม่ ที่แท้ ชื่อว่าเป็นคนชั่วเพราะกรรม ชื่อว่าเป็นพราหมณ์เพราะกรรม เป็นชวานาเพราะกรรม เป็นคิลปินเพราะกรรม เป็นพ่อค้าเพราะกรรม เป็นคนรับใช้เพราะกรรม แม้เป็นโจรก็เพราะกรรม แม้เป็นทหารก็เพราะกรรม เป็นปุโรหิตเพราะกรรม แม้เป็นพระราชาก็เพราะกรรม...”

พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงถึงความผูกพันอย่างลึกซึ้งต่อความเป็นหนึ่งเดียวของมวลมนุษย์โดยได้ทรงเปิดประตูของสงฆ์ออกให้แก่คนทุกชั้นวรรณะของสังคมอินเดียในสมัยนั้น การอยู่ร่วมกับคนที่นิยมความรุนแรง คนที่มีความเกลียดกัน และคนที่มีความโง่เขลาได้มีถูกกระทบโดยคุณสมบัติที่ต่ำทราม

ของบุคคลเหล่านั้น เป็นสิ่งพระพุทธเจ้าทรงประกาศไว้ ดังที่พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้พระธรรมบทที่ 197-199 ว่า

“ในหมู่มนุษย์ที่จองเวรกัน พวกเราไม่จองเวรใคร เป็นอยู่สบายดีหนอ เมื่อหมู่มนุษย์จองเวรกัน พวกเราอยู่อย่างผู้ไม่จองเวรใคร”

“ในหมู่มนุษย์ที่เจ็บป่วย พวกเราอยู่อย่างไม่เจ็บป่วย เป็นอยู่สบายดีหนอ เมื่อหมู่มนุษย์เจ็บป่วย พวกเราอยู่อย่างไม่เจ็บป่วย”

“ในหมู่มนุษย์ที่มีความชวนชวาย พวกเราไม่มีความชวนชวาย เป็นอยู่สบายดีหนอ เมื่อหมู่มนุษย์ชวนชวายกัน พวกเราอยู่อย่างผู้ไม่มีความชวนชวาย”

หากการอยู่ร่วมกัน (coexistence) ตามที่แสดงมาหมายถึง การอยู่ร่วมกันกับฝ่ายตรงข้าม ความสามัคคี (unity) สำหรับพระพุทธเจ้าแล้วก็คือสภาวะที่ซึ่งความมีไมตรีหรือความมีมิตรภาพถูกขยายออกไปให้แก่ทุกคนโดยไม่มีข้อยกเว้น ข้อสำคัญคือว่าศัพท์ที่พระพุทธเจ้าใช้อยู่บ่อย ๆ ก็คือ เมตตา ซึ่งเป็นศัพท์ที่มาจากคำว่า มิตตะ คือ เพื่อน แต่นิยามความหมายของพระองค์มีเกินกว่าคำว่า มิตรภาพแต่เป็นคำที่ขยายไปถึงความรักความเมตตาที่พระองค์เปรียบเทียบกับเหมือนความรู้สึกที่มารดามีต่อบุตรคนเดียวที่นางต้องการถนอมไว้ด้วยชีวิตของตนเอง ในการเปรียบเทียบกับการทำบุญในรูปแบบอื่นแล้ว พระพุทธเจ้าตรัสว่าเมตตา มีอันสงส์มากกว่าอันสงส์ของการถวายทานแก่ภิกษุหนึ่งพันรูป เมตตาเป็นสิ่งที่จะต้องขยายออกไปสู่สรรพสัตว์ทั้งปวงทั้งที่เคลื่อนที่ไม่ได้และที่เคลื่อนที่ได้ โดยไม่มีข้อยกเว้น ไม่ว่าจะเป็สัตว์ตัวยาว สัตว์ตัวใหญ่ สัตว์ตัวขนาดกลาง สัตว์ตัวขนาดเล็กมากเท่าปริมาณ ทั้งที่มองเห็นและมองไม่เห็น ทั้งอยู่ในที่ใกล้และอยู่ในที่ไกล ทั้งที่เกิดแล้วหรือยังแสวงหาที่เกิด คำนิยามนี้ไม่ยกเว้นสัตว์ใดๆทั้งสิ้น

ความคิดของความมีมิตรไมตรีว่า “ขอสัตว์ทั้งหลายจงเป็นสุขๆเถิด” นี้ได้รับการสนับสนุนจากปัจจัยสามอย่างอื่น ๆ ของพรหมวิหารธรรม (คือสภาวะอันสูงส่ง) ซึ่งชาวพุทธในนิกายฝ่ายเหนือ (มหายาน) เรียกว่า “เป็นสิ่งที่ไม่สามารถวัดได้” เมตตาหรือความรักในมิติที่กระฉับกระเฉงมากยิ่งขึ้นไปอีก ก็คือ กรุณา ได้แก่ความสงสาร ซึ่งจะช่วยให้บุคคลมีปฏิกิริยาและตอบสนองต่อความทุกข์และความเดือดร้อนของผู้อื่น มุทิตา คือความพลอยยินดี ซึ่งก็คือสิ่งที่เราจะเอาชนะต่อความริษยาและความเป็นศัตรู และการพลอยยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี หลักพรหมวิหารข้อที่ 4 ก็คือ อุเบกขา ซึ่งหมายถึงความเสมอภาคและความเท่าเทียมกัน อันจะช่วยกำจัดอุปสรรคต่อท่าทีของความสามัคคีและความปรองดองกัน

สามัคคี ซึ่งมีความหมายว่า ความเป็นหนึ่งเดียวและความสมัครสมานกันนี้ พระพุทธเจ้าทรงสนับสนุนว่าเป็นสิ่งที่ผูกพันสมาชิกของกลุ่มให้อยู่ด้วยกันได้ พระพุทธเจ้าทรงตรัสสอนแก่เจ้าลิจฉวีถึงความสำคัญของการประชุมกันด้วยความสมัครสมานและพร้อมเพรียงกัน การถกแถลงอย่างสมัครสมานและพร้อมเพรียงกันและการเลิกประชุมอย่างสมัครสมานและพร้อมเพรียงกัน พระพุทธเจ้า

ทรงตรัสว่าการพร้อมเพรียงและสมัครสมานกันของสงฆ์นำความสุขมาให้เหมือนกับการเกิดขึ้นของ พระพุทธเจ้าทั้งหลายและการประกาศคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ดังที่พระองค์ตรัสว่า “ความพร้อมเพรียงแห่งสงฆ์ให้เกิดสุข (สุขา สงฆสส สามคคี) และการพยายามของสงฆ์ผู้มีความพร้อม เพรียงกันให้เกิดสุข (สมคคานํ ตโป สุขุ)” ความมีเมตรี ความสามัคคี และความปรองดองกัน จะช่วย ประกันให้บังเกิดสันติภาพและความมั่นคง พระพุทธเจ้าทรงเห็นว่าสันติภาพคือสภาวะของความไม่ใช้ ความรุนแรงและความสมบูรณ์ทางศีลธรรม ในพระสูตรที่มีความสำคัญมาก 3 พระสูตร คือ ภูฏันทต สุตต อัครัญญสูตร และจักกวัตตีสีหนาทสูตร พระพุทธองค์ได้สืบสาวไปถึงสาเหตุของความรุนแรง อาชญากรรม และความตกต่ำทางด้านศีลธรรม ว่ามาจากความยากจน มาจากการแบ่งปันทรัพยากรที่ ไม่เท่าเทียมกัน และจากความสิ้นเนื้อประดาตัว พระองค์ตรัสว่า จากความยากจนนี้เองที่นำไปสู่ การลักขโมยกัน การใช้ความรุนแรง การสังหาร การทุบตีจี้ การทุบใส่ร้าย การประพฤติผิดในกาม การกล่าววาจาใส่ร้าย การพูดเพ้อเจ้อ การละโมภ การประสงคร้าย การมีความเห็นที่ผิด ตลอดไป จนถึงการใช้มนต์อาถรรพ์และการไม่เคารพในผู้นำ ผลของการกระบวนกรการเสื่อมทางด้านศีลธรรม ดังกล่าว ซึ่งก่อให้เกิดการเป็นศัตรูกัน การเกลียดชังกัน การเป็นศัตรูกัน และการคิดทำลายล้างกัน ใน หมู่ประชาชน ก็จะส่งผลต่อไปให้บุตรฆ่าบิดามารดา บิดามารดาฆ่าบุตร ญาติพี่น้องฆ่ากัน ด้วยความรู้สึกเหมือนกับว่านายพรานล่าสัตว์ พระพุทธองค์ทรงเห็นว่า ในที่สุดแล้ว ผลของความ ยากจนในบั้นปลายก็จะนำไปสู่สงครามทำลายล้างมวลมนุษยชาติด้วยการใช้อาวุธที่มีอันตราย เป็นสงคราม ซึ่งมนุษย์จะมองดูกันราวๆว่าเป็นสัตว์ พระองค์ทรงย้ำอีกว่า จะมีน้อยคนเท่านั้นที่จะรอดชีวิตใน ท่ามกลางการขัดกันด้วยอาวุธที่มีความรุนแรงมากเช่นนี้ ความยากจนมิใช่สิ่งเดียวที่พระพุทธเจ้าทรง ระบุว่าจะทำให้เกิดสงครามและความรุนแรง ในมหาทุกขขันธสูตร พระพุทธองค์ได้ทรงพบว่า ความเป็นปฏิปักษ์ต่อกันทั้งหลายทั้งปวงนับตั้งแต่การขาดความสามัคคีและการทะเลาะเบาะแว้งกันใน ประเทศเรื่อยไปจนถึงความขัดแย้งในระดับภูมิภาคและในระดับระหว่างประเทศมีสาเหตุมาจากกาม มีเงื่อนไขมาจากกาม และถูกกระตุ้นมาจากกาม เนื่องมาจากกาม มีเงื่อนไขมาจากกาม ถูกผลักดันมา จากกาม และถูกเคลื่อนไหวจากกาม พระราชาจึงทะเลาะกับพระราชา กษัตริย์จึงทะเลาะกับกษัตริย์ พราหมณ์จึงทะเลาะกับพราหมณ์ คฤหบดีจึงทะเลาะกับคฤหบดี มารดาจึงทะเลาะกับบุตร บุตรจึง ทะเลาะกับมารดา บิดาจึงทะเลาะกับบุตร บุตรจึงทะเลาะกับบิดา พี่น้องชายทะเลาะกับพี่น้องชาย พี่น้องชายทะเลาะกับพี่น้องสาว พี่น้องสาวทะเลาะกับพี่น้องชาย เพื่อนทะเลาะกับเพื่อน ด้วยเหตุที่ เกิดความขัดแย้งกันนี้ การทะเลาะวิวาท และการสู้รบจึงเกิดขึ้น พวกเขาจึงทำร้ายกันด้วยหมัด ด้วยก้อนดิน ด้วยท่อนไม้ หรือด้วยอาวุธ และผลที่ตามมาคือพวกเขาต้องประสบกับความตายและ ความบาดเจ็บปางตาย และยิ่งไปกว่านั้น เนื่องมาจากกาม มีเงื่อนไขมาจากกาม ถูกผลักดันจากกาม และถูกขับดันจากกาม ประชาชนจึงบุกรุกเข้าไปในบ้าน ทำการปล้นสะดมบ้าน ปล้นตามทางหลวง และข่มขืนภรรยาของผู้อื่น ต่อแต่นั้น ผู้นำก็จะทำการจับกุมพวกคนเหล่านั้น นำพวกเขามาลงโทษ

โดยวิธีการต่างๆ และในที่สุดพวกเขาก็จะถึงแก่ความตายหรือความเจ็บปวดปางตาย นี่แหละคือความทุกข์อันเกิดจากกาม การสะสมความทุกข์ในโลกนี้ อันเนื่องมาจากกาม อันมีเงื่อนไขมาจากกาม อันถูกผลักดันจากกาม และอันถูกให้เคลื่อนไหวจากกาม

ความพิพาทและความขัดแย้งในสมัยพุทธกาล

จากการวิเคราะห์หลังถึงรากฐานของความเป็นไตร่ ความสามัคคี ความสมัครสมานและความสันติ ซึ่งพระพุทธเจ้าได้แสดงแก่ผู้ฟังที่มีชื่อเสียงเป็นจำนวนมาก พระองค์ได้ตรัสถึงยุคสมัยที่ปลอดจากความขัดแย้งและความรุนแรงไว้หรือไม่? ประวัติศาสตร์ได้บอกกับพวกเราถึงเรื่องที่แตกต่างกันออกไป อันเป็นการเน้นย้ำให้เห็นถึงความจริงที่ว่าความพิพาทและความขัดแย้งเป็นสิ่งที่เราไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ แม้ว่าพระพุทธเจ้าจะทรงสั่งสอนแนวความคิดอันสูงส่งเกี่ยวกับความเมตตาและความกรุณาต่อกัน แต่กษัตริย์ก็ยังคงทำสงครามกับกษัตริย์ สหายของพระพุทธเจ้าคือพระเจ้าพิมพิสารได้ถูกจองจำและถูกทรมานโดยพระโอรสของพระองค์เองคือพระเจ้าอชาตศัตรู พระเจ้าอชาตศัตรูพระองค์นี้มีความทะเยอทะยานที่จะสร้างจักรวรรดิ และพระองค์ได้มีแผนที่จะผนวกสาธารณรัฐของกษัตริย์ชาววัชชี พระญาติของพระพุทธเจ้าเองก็เกือบจะใช้อาวุธประหารกัน ในสงครามเจ้าชายพระองค์หนึ่ง (วิฑูทกะ) ได้สังหารพระญาติฝ่ายศากยะของพระองค์ไปเป็นจำนวนมาก แม้แต่พระพุทธเจ้าเองก็ทรงตกเป็นเป้าของการพยายามสังหารหลายระลอกโดยพระเทวทัตพระญาติของพระองค์เอง แม้แต่ในวงการสงฆ์เอง ซึ่งเป็นสังคมตามอุดมคติที่มีความเสมอภาคกัน มีความยากจนเหมือนกัน มีการตัดสินใจแบบประชาธิปไตยและมีจุดยืนทางศีลธรรมที่สูงส่งเหมือนกัน ก็ยังมีความขัดแย้งอย่างรุนแรงแม้ว่าจะปราศจากการใช้ความรุนแรงก็ตาม พระพุทธเจ้าทรงมีปฏิกริยาอย่างไร? และพระองค์ได้เสนอการแก้ไขไว้อย่างไรบ้าง?

การเกี่ยวข้องโดยตรงในการแก้ไขข้อขัดแย้ง

วิธีการต่าง ๆ ที่พระพุทธเจ้าทรงยอมรับมาใช้ในโอกาสต่างๆ ก็จะมีแตกต่างกัน สำหรับพระเจ้าปเสนทิโกศลผู้ซึ่งมีความกระวนกระวายและเศร้าโศกหลังจากที่ได้พ่ายแพ้ต่อพระเจ้าอชาตศัตรูผู้เป็นหลานถึง 3 ครั้งนั้น พระพุทธเจ้าทรงอธิบายถึงประโยชน์ของการมีชัยชนะและการพ่ายแพ้ไว้ในพระธรรมบทพระคาถาที่ 201 ว่า: “ผู้ชนะย่อมก่อเวรผู้พ่ายย่อมนอนเป็นทุกข์ผู้ที่สละทิ้งซึ่งความชนะและความแพ้ได้แล้ว ย่อมนอนเป็นสุข.” เมื่อพระญาติของพระองค์คือพระญาติฝ่ายศากยะและพระญาติฝ่ายโลกิยะ เตรียมตัวทำสงครามเพื่อแย่งน้ำของแม่น้ำโลหิณีอยู่นั้น พระพุทธเจ้าได้เสด็จไปประทับนั่งอยู่ในท่ามกลางแนวรบและได้ถามปัญหาที่สำคัญกับพระญาติทั้งสองฝ่ายว่า “อะไรมีคุณค่ามากกว่ากัน หยดน้ำ หรือว่า ชีวิตของกษัตริย์?” พระพุทธองค์ได้ตรัสสอนพระญาติว่าให้มีชีวิตอยู่โดยปราศจากความเกลียดชังกัน (ธรรมบท พระคาถาที่ 197-199) และได้ทรงเล่าชาดกหลายเรื่องเพื่อเน้นย้ำให้เห็นคุณค่าของความสามัคคีและความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ในสัมโมทนชาดก (อีกชื่อหนึ่งว่า วัฏฏกชาดก) ทรงเล่าว่าฝูงนกกระจาบสามารถปลอดภัยจากอันตรายด้วยการพร้อม

เพรียงกันบินพาชายของนายพรานขึ้นสู่ท้องฟ้า ส่วนพวกนกที่มัวทะเลาะกันก็ไม่สามารถหลุดพ้นจากอันตรายและถูกจับได้ ในรุกขธัมมชาดก ทรงได้แสดงให้เห็นว่าพวกที่สามัคคีกันย่อมปลอดภัยส่วนพวกที่แตกสามัคคีย่อมตกอยู่ในอันตราย ในวรรณกรรมของอินเดียได้กล่าวถึงความดีของสามัคคี โดยมีเรื่องหนึ่งเล่าถึงว่าบิดาได้สอนกับลูกๆว่าเมื่อนำแขนงไม้มามัดรวมกันก็ย่อมไม่สามารถหักได้ แต่หากให้หักทีละแขนงก็จะสามารถหักได้โดยง่าย พระพุทธองค์ได้ทรงพยายามที่จะชักนำให้เจ้าวิฑูฑะยับยั้งการสังหารหมู่ชาวศากยะเพื่อเป็นการแก้แค้นถึง 2 ครั้ง โดยได้ไปประทับนั่งอยู่ที่ใต้ต้นไม้ที่ปราศจากเงาต้นหนึ่งแล้วตรัสบอกกับเจ้าวิฑูฑะว่า ร่มเงาของญาติทำให้พระองค์มีความรู้สึกสบาย การกระทำทั้งนี้ก็เพื่อจะแสดงความขอโทษแทนพระญาติของพระองค์มิใช่หรือ? เมื่อพระกลุ่ม 6 เข้ามารุมทำร้ายพระกลุ่ม 16 พระพุทธเจ้าได้เข้าไปแทรกแซงโดยห้ามมิให้พระกลุ่ม 6 ทำร้ายพระกลุ่ม 16 โดยทรงชี้ว่าชีวิตย่อมเป็นที่รักของทุกสรรพชีวิต และทุกคนย่อมกลัวความตายทั้งนั้น (พระธัมมบท พระคาถาที่ 129-130) เมื่อเกิดการถกเถียงกันจากจุดเล็กน้อยจนกลายเป็นเรื่องใหญ่ซึ่งส่งผลให้เกิดการแตกสามัคคีในสงฆ์และรวมทั้งทุกุศลที่ให้การสนับสนุนแต่ละฝ่ายด้วยนั้น พระพุทธเจ้าทรงเอื้อมระอาและได้เสด็จไปสีกวิเวกอยู่ที่ป่าปารีเลยยกะ เพื่อแสดงออกถึงความไม่เห็นด้วยและความผิดหวังของพระองค์ตลอดจนการให้ความสำคัญกับความไร้ประโยชน์ของความขัดแย้งด้วยการทะเลาะวิวาทกัน ดังนั้น ความคิดของพระพุทธเจ้าเกี่ยวกับความพิพาทและความขัดแย้งนี้สามารถพบเห็นได้ในประสบการณ์ของโลกที่เป็นจริงซึ่งพระองค์ได้ประสบด้วยพระองค์เอง

จิตใจคือที่ซึ่งความรุนแรงได้เริ่มขึ้น

เป็นเวลาหลายครั้งที่พระพุทธเจ้าทรงประณามการใช้ความรุนแรง โดยที่พระองค์ทรงมีหลักการที่สำคัญว่าใจมาก่อนการกระทำทุกอย่าง ดังที่ปรากฏอยู่ใน 2 พระคาถาแรกของพระธรรมบท แนวทางในทางป้องกันที่พระองค์ทรงเน้นย้ำก็คือการเปลี่ยนแปลงทางเจตคติ กล่าวคือโดยการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในจิตใจ ในข้อนี้ คำขวัญของยูเนสโกได้เห็นตรงตามพระองค์ “เนื่องจากว่าสงครามเกิดขึ้นในจิตใจของมนุษย์ ดังนั้นที่ใจของมนุษย์นี้แหละที่การปกป้องสันติภาพจะต้องถูกสร้างขึ้นมานี้” นี่คือนิยามที่พระพุทธเจ้าทรงต้องการให้การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น: “จงชนะความโกรธด้วยความไม่โกรธ หรือด้วยความรักจงชนะความชั่วด้วยความดีจงชนะความตระหนี่ด้วยการให้จงชนะความเก้อด้วยความจริง(ธรรมบท พระคาถาที่ 223)” ในทำนองเดียวกันนี้ พระองค์ก็ได้ทรงย้ำอีกว่า “เวรไม่ระงับด้วยการจองเวรเวรระงับได้ด้วยการไม่จองเวรหรือด้วยความรักนี่คือกฎอันเป็นนิรันดร์ (พระธรรมบท พระคาถาที่ 5) พระพุทธเจ้าทรงเน้นย้ำซึ่งบทบาทอันจะทำให้ความพยายามในจิตใจมนุษย์ก่อให้เกิดการจองเวรโดยได้ตรัสไว้ทั้งทางด้านบวกและทางด้านลบไว้ดังนี้: “ในบุคคลผู้ซึ่งไม่ผูกใจเจ็บว่า “เขาได้ ว่าเรา เขาได้ทุบตีเราเขาได้เอาชนะเรา เขาได้ขโมยของของเรา” เสรของผู้นั้นย่อมระงับได้ ในบุคคลผู้ซึ่งมีการผูกใจเจ็บไว้เช่นนั้นเวรย่อมไม่ระงับ(พระธรรมบท พระคาถาที่ 3-4)” บุคคลผู้มีความอดทนไม่จองเวร และไม่ใช้ความรุนแรง พระพุทธเจ้าทรงตรัสบอกว่าเป็นบัณฑิต เป็นผู้ประเสริฐ และเป็นผู้มี

วุฒิกาวะ (พระธรรมบท พระคาถาที่ 258-261) และเป็นพราหมณ์ หรือเป็นนักรบ(พระธรรมบท พระคาถาที่ 142,405) “จงพูดความจริง ไม่ฟังโกรธ และไม่ฟังทำร้ายผู้ใด ด้วยฐานะ 3 อย่างนี้ บุคคล จะบรรลุถึงซึ่งเทวโลก และจะไม่เศร้าโศกอีกเลย(พระธรรมบท พระคาถาที่ 224) ครั้งหนึ่งพระพุทธ องค์กรทรงตรัสกับพระโมคคัลลานเถระไว้ดังนี้ ในทำนองเดียวกัน ผู้ที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นบุคคลผู้ ประเสริฐนั้นได้แก่: “ผู้ที่ไม่มีความโกรธ อดกลั้นต่อการด่าว่า การประหาร และการจองจำได้ (พระธรรมบท พระคาถาที่ 399) และผู้ที่เป็นมิตรในหมู่ของคนที่เป็นศัตรูกัน และผู้สงบในหมู่ในหมู่ ของคนที่ยินยอมใช้ความรุนแรง(พระธรรมบท พระคาถาที่ 406) “คำสอนของพระพุทธเจ้าทุกพระองค์ ได้แก่ ความอดทนอดกลั้นเป็นตบะอันเยี่ยมยอด และการไม่เข้าไปว่าร้าย การไม่เข้าไปทำร้ายผู้อื่น (พระธรรมบท พระคาถาที่ 184-185)” ความอดทนของพระพุทธองค์เมื่อถูกประณามหรือถูกด่าว่านั้น ทรงเปรียบว่าเหมือนกับสัตว์ที่ถูกฝึกให้มีระเบียบวินัย เหมือนกับช้างที่เข้าสงคราม: “เราจักอดกลั้นคำ ล่อลวงเกิน เหมือนช้างอดทนลูกศรที่ยิงออกจากแฉ่ง เพราะคนจำนวนมากเป็นผู้ที่ดุร้าย ช้างที่ฝึกดีแล้วเขา จึงจะนำไปสู่ที่ชุมนุมชนช้างที่ฝึกแล้ว พระราชาจึงเสด็จขึ้นทรงในหมู่มนุษย์ ผู้ที่ฝึกดีแล้วคืออดกลั้นต่อ คำล่อลวงเกินของผู้อื่นได้เป็นผู้ประเสริฐ(พระธรรมบท พระคาถาที่ 320-321)” บุคคลที่พระพุทธเจ้าทรง ยกย่องมากที่สุดคือบุคคลที่โดยการพูด การกระทำและการคิด “เป็นผู้ที่เชื่อมความสัมพันธ์ของบุคคล ทั้งหลายที่แบ่งแยกออกจากกัน เป็นผู้ที่ยิ่งส่งเสริมพวกคนที่เป็นมิตรกัน เป็นผู้สร้างสันติภาพ เป็นผู้รักใน สันติภาพ เป็นผู้ใคร่ต่อสันติภาพ และเป็นผู้พูดถ้อยคำเพื่อสันติภาพ”(ที่ขนิทาย)พระพุทธองค์ได้ทรง เน้นย้ำถึงคุณสมบัติของจิตใจไว้ในชาดกต่าง ๆ โดยกล่าวว่า เป็นคุณสมบัติ 10 อย่างที่พึงประสงค์ใน พระราชา หรือที่รู้จักกันดีว่า ทศพิธราชธรรม กล่าวคือ: 1. ทาน การให้ 2. ศีล ความประพฤติดีงาม 3. ปริจจาคะ การบริจจาค 4. อาชวะ ความซื่อตรง 5. มัททวะ ความอ่อนโยน 6. ตปะ ความทรงเดช 7. อักโกธะ ความไม่โกรธ 8. อวิหิงสา ความไม่เบียดเบียน 9. ขันติ ความอดทน 10. อวิโรธนะ ความไม่คลาดธรรมดา (ขาดก) ด้วยเหตุที่ใจมาก่อนการกระทำทุกอย่าง ทุกอย่างมีใจประเสริฐที่สุด และทุกอย่างล้วนแต่สำเร็จด้วยใจ การทำใจให้บริสุทธิ์เป็นหนทางแก้ (พระธรรมบท พระคาถาที่ 1-2) และพระพุทธองค์ได้ทรงอธิบายแก่พระอนานนท์ว่า คำสอนของพระพุทธเจ้าทุกพระองค์ สรุปลงในสูตร สำเร็จ คือ “การไม่ทำความชั่วทั้งปวง การทำแต่ความดี และการทำใจให้บริสุทธิ์”(พระธรรมบท พระคาถาที่183)

จากศีลสู่การปฏิบัติ

ในขณะที่สิ่งทั้งหลายทั้งปวงเหล่านี้คือเงื่อนไขอันจะนำไปสู่ความปรองดอง พระพุทธองค์ได้ ทรงแสดงถึงกรรมวิธีที่จะให้เกิดความปรองดองเกี่ยวกับความพิพาทและความขัดแย้งในหมู่สงฆ์ สถานการณ์ (หรืออภิกรรม) 4 อย่างที่จำเป็นต้องมีการแก้ไข มีดังนี้ คือ:1. การถกเถียงกันเกี่ยวกับธรรม วินัย (วิวาทาธิกรรม) 2. การโจทหรือการกล่าวหาด้วยกันด้วยอาบัติต่าง ๆ (อนุวาทาธิกรรม) 3. การกล่าวถึง การต้องอาบัติ (อาปัตตาทิกรรม) 4. กิจจรุระต่าง ๆ ที่สงฆ์จะต้องทำ (กิจจาธิกรรม) แนวทางที่ถูกกำหนด

ไว้ในวินัย ซึ่งเรียก อธิกรณสมณะ มี 7 อย่าง ดังต่อไปนี้ 1. สัมมุขาวินัย เป็นวิธีที่นำมาใช้โดยการสอบสวนและตัดสินในที่ประชุมอย่างเปิดเผยโดยให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมาประชุมและมีส่วนร่วม

2. สติวินัย เป็นวิธีการที่นำมาใช้โดยให้ผู้ที่ถูกกล่าวหาทะเลาะและยอมรับว่าตนได้กระทำสิ่งนั้นสิ่งนี้

3. อมูพหวินัย เป็นวิธีการตัดสินผู้ที่ถูกกล่าวหาที่กระทำความผิดในขณะที่เป็นบ้า 4. ปฎิญาตกรณะ เป็นวิธีการที่นำมาใช้เพื่อให้ผู้ที่ถูกกล่าวหาสารภาพผิดโดยไม่ต้องทำการสอบสวน 5. เภยยสิกขาเป็นวิธีการที่นำมาใช้เมื่อไม่สามารถบรรลุความมีเอกฉันท์ได้ ก็ให้ใช้เสียงข้างมาก 6. ตัสสปาปิยสิกขา เป็นวิธีการที่นำมาใช้เมื่อผู้ถูกกล่าวหาสารภาพหลังจากที่ได้ทำการสอบสวนอย่างเป็นทางการเป็นการเพิ่มโทษเพราะไม่ให้ความร่วมมือ 7. ตินวัตถการกวินัย เป็นวิธีการที่นำมาใช้โดยที่ทั้งสองฝ่ายในความพิพาทหรือความขัดแย้งยอมรับว่าตนได้กระทำความผิดและสารภาพต่อสงฆ์ และเพื่อป้องกันมิให้เกิดความแตกแยกต่อไป ก็ตกลงกันที่จะให้เรื่องยุติและเลิกแล้วต่อกัน ในอธิกรณสมณะ คือการระงับข้อพิพาทหรือความขัดแย้ง 7 ประการนั้น ข้อที่ใกล้เคียงกับวิธีการปรองดองมากที่สุด ก็คือข้อสุดท้าย ที่เรียกว่า ตินวัตถการกวินัย (แปลว่า วิธีคลุมไว้ด้วยหญ้า) เป้าหมายสุดท้ายของการปรองดองนั้นในทางลบก็คือป้องกันมิให้เกิดความแตกแยกและในทางบวกนั้นก็คือการรื้อฟื้นความเป็นมิตรไมตรี ความสามัคคี ความสมัคสมานและสันติภาพ กระบวนการจะเริ่มต้นด้วยการให้ทั้งสองฝ่ายในความพิพาทหรือความขัดแย้งได้ยอมรับความผิดของตนเอง โดยการใช้กระบวนการต่อไปของการให้อภัยด้วยความเข้าใจซึ่งกันและกันนั้น ในขั้นตอนสุดท้ายก็คือการลืมนความผิดเดิมนั้นเสียและไม่ผูกใจเจ็บกันอีกต่อไป

องค์ประกอบสำคัญเพื่อการปรองดองที่มีประสิทธิผล

การยอมรับในการกระทำผิดของบุคคล การทำการแก้ไข และการใช้ความระมัดระวังในอนาคตที่จะป้องกันมิให้กระทำผิดอีกครั้ง เป็นองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการเพื่อให้เกิดการปรองดองที่มีประสิทธิผล ในข้อนี้พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ในสามัญญผลสูตรดังนี้: เพื่อความองกงามแห่งธรรมะและวินัย บุคคลผู้ยอมรับความผิดจะต้องทำการแก้ไขตามธรรมะพร้อมกับระมัดระวังในอนาคต (อังคุตตรนิกาย) ในอังคุตตรนิกาย ระบุถึงบัณฑิต 2 จำพวก คือ: บุคคลที่เห็นและยอมรับความผิดของตน และบุคคลที่ยกโทษให้แก่คนที่สารภาพความผิดของตนแล้ว บุคคลที่มีได้ทำตามนี้ได้ชื่อว่า คนพาล 2 จำพวก (อังคุตตรนิกาย) การกระทำดังกล่าวข้างต้นได้กระทำไปโดยปราศจากอคติ 4 คือ

1. ฉันทาคติ ลำเอียงเพราะชอบ
2. โทสาคติ ลำเอียงเพราะเกลียด
3. ภยาคติ ลำเอียงเพราะกลัว
4. โมหาคติ ลำเอียงเพราะเขลา (อังคุตตรนิกาย) ธรรมะอีกหมวดหนึ่งที่กล่าวถึงซ้ำๆในคัมภีร์ ก็คือการกระทำ 4 อย่างที่บุคคลแสดงออกถึงท่าทีต่อบุคคลอื่น คือ 1. ทาน การเอื้อเฟื้อ 2. ปิยวาจา วาจาสุภาพหรือวาจาอ่อนหวาน 3. อัถถจริยา การประพฤติที่เป็นประโยชน์ 4. สมานัตตตา การยอมรับในความเสมอภาคกัน (อังคุตตรนิกาย, ทีฆนิกาย 8) การใช้คำแนะนำของพระพุทธเจ้ากับความขัดแย้งในปัจจุบันการใช้คำแนะนำทั้งปวงของพระพุทธเจ้าเพื่อสร้างความปรองดองหลังจากเกิดความขัดกันด้วย

อาวุธซึ่งชาติต่างๆได้ประสพกันมาเมื่อไม่นานมานี้ นั้น จะต้องดำเนินตามขั้นตอนดังต่อไปนี้ 1. ทั้งสองฝ่ายในความขัดแย้งต้องยอมรับที่จะยุติความเป็นศัตรูกันเพื่อผลดีของประชาคม 2. แต่ละฝ่ายต้องยอมรับในการกระทำผิดของตนและให้ผู้แทนของแต่ละฝ่ายทำการสารภาพในความผิดที่ได้กระทำไปแล้วนั้น 3. แต่ละฝ่ายพึงให้อภัยแก่กันและกัน 4. มีการแก้ไขทั้งสองฝ่ายด้วยการกระทำในทางบวก 5. มีการดำเนินขั้นตอนต่างๆเพื่อป้องกันมิให้เกิดสถานการณ์แบบนั้นขึ้นในอนาคต 6. ทั้งประชาคมต้องมีส่วนร่วมในกระบวนการในขณะที่สามขั้นตอนแรกเป็นสิ่งสำคัญ แต่สามขั้นตอนหลังก็เป็นตัวเสริมให้การปรองดองกระทำได้สำเร็จ และพระพุทธเจ้าได้ทรงให้นำแนะนำที่มีประโยชน์ไว้ โดยที่แต่ละประเด็นจะต้องทำการสืบสวนโดยเริ่มตั้งแต่ที่รากเหง้าของปัญหานั้นๆ โดยให้ใช้ “โยนิโสมนสิการ” เป็นเครื่องมือ คือจะต้องสืบสาวเรื่องราวโดยแยกแยะว่า ความขัดแย้งเกิดขึ้นได้อย่างไร? อะไรคือสาเหตุของความขัดแย้ง? การกระทำอะไร หรือการไม่กระทำอะไรที่นำไปสู่ความขัดแย้งนี้? เหล่านี้คือปัญหาที่จะต้องยกขึ้นมาถามเมื่อจะให้แต่ละฝ่ายทำการแก้ไขฝ่ายตน การทำการแก้ไขนั้นจะต้องหาสาเหตุให้พบแล้วจึงทำการแก้ไข การตำรงไว้หรือการให้หลักประกันว่าจะมีสันติภาพและความมั่นคงปลอดภัยในอนาคตก็ต้องเป็นผลสุดท้ายของการสร้างความปรองดอง ด้วยการกระทำโดยวิธีนี้เท่านั้นความขัดแย้งถึงจะ “ถูกกลบไว้ด้วยหญ้า” อย่างที่พระพุทธเจ้าได้ทรงทำการเปรียบเทียบไว้ (พระไตรปิฎก ไทย (ฉบับหลวง) เล่มที่ 25)

หลักการทางพระพุทธศาสนาในแง่การปฏิบัติ

กรณีที่ดีที่สุดที่จะนำมาเป็นตัวอย่างของการใช้หลักการของพระพุทธเจ้าในทางปฏิบัติ ก็คือกรณีของพระเจ้าอโศกผู้ทรงธรรม (ธรรมราชา) ซึ่งเป็นพระจักรพรรดิองค์ที่ 3 ของราชวงศ์เมารยะของอินเดีย (265-228 ก่อนคริสตกาล) พระเจ้าอโศกทรงก้าวขึ้นสู่อำนาจโดยผ่านสงครามแย่งชิงราชบัลลังก์เป็นเวลา 4 ปี ซึ่งในสงครามครั้งนี้ ตามข้อมูลในภาษาสันสกฤตของศรีลังกา (ชญาดา เข็มเพชร 2565) ระบุว่า พระองค์ได้สังหารพี่น้องต่างมารดาถึง 99 คน และตามข้อมูลของพุทธศาสนาฝ่ายมหายานระบุว่า พระองค์ได้ทำลายศัตรูอีกเป็นจำนวนมาก จากการโหดร้ายของพระองค์นี้เอง พระองค์จึงได้พระนามว่า จันชาโศก แปลว่า อโศก ผู้ดุร้าย ในปีที่ 4 ของการครองราชย์ พระองค์ได้ยอมรับพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาของพระองค์ หลังจากที่ได้ทรงเปลี่ยนมาเป็นชาวพุทธแล้ว 4 ปี พระองค์ได้ทำสงครามเพื่อผนวกแคว้นกาลิงคะที่ยังไม่ได้ถูกผนวกให้มาอยู่ในจักรวรรดิของพระองค์ ในระหว่างสงครามอันโหดร้ายในครั้งนี้ มีประชาชนถูกเนรเทศจำนวน 1 ล้าน 5 แสนคน มีประชาชนถูกสังหารในสนามรบจำนวน 1 แสนคน และประชาชนอีกจำนวนหลายเท่าเสียชีวิตเพราะความอดอยากและโรคระบาด พระองค์ทรงรู้สึกเศร้าสลดและได้ทรงแสดงออกมาเป็นคำพูดของพระองค์ว่า “เป็นความเจ็บปวดตรวดราวใจเป็นที่สุด” และ “ทุกวันนี้ คนที่หนึ่งพัน หรือคนที่หนึ่งพันของบุคคลที่ถูกสังหาร คนที่เสียชีวิต และคนที่ถูกเนรเทศในกาลิงคะ จะเป็นข้อวิตกที่สำคัญ” (หลักศิลาจารึกหลักที่ 13) พระองค์ไม่เพียงแต่จะทรงยกเลิกสงครามในช่วง 37 ปีแห่งการครองราชย์ที่เหลือของพระองค์

เท่านั้น แต่พระองค์ยังได้สั่งสอนโอรสและนัดดาของพระองค์มิให้ใช้วิธีการขัดกันด้วยอาวุธ ด้วยเหตุที่พระองค์เป็นผู้ปกครองที่ยึดหลักสัจนิยม พระองค์จึงได้ปฏิเสธที่จะทำสงครามในอนาคตและดังนั้นจึงได้ให้คำแนะนำต่อไปดังนี้: “แม้แต่ว่าจะเป็นการใช้การพิชิตด้วยอาวุธ พวกเขาก็จะต้องมีความอดทนและมีการลงโทษสถานเบา” หลักการ 4 ข้อ ของพระเจ้าอโศกที่สอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่องที่กำลังอภิปรายเกี่ยวกับการปรองดองมาจากเสนาหีนหมายเลขที่ 12 ว่าดังนี้ : 1. ให้ปฏิบัติและให้การสนับสนุนต่อทุกฝ่ายอย่างเท่าเทียมกันโดยปราศจากอคติที่เกิดจากสาระภายในของพวกเขา เช่น ความแตกต่างทางวัฒนธรรม 2. ให้ระมัดระวังในการใช้วาจา คือ อย่าวิพากษ์วิจารณ์ฝ่ายตรงข้ามอย่างไม่เหมาะสม และแม้ว่าจำเป็นจะต้องวิพากษ์วิจารณ์ ก็ให้ใช้ภาษาของพลเมืองที่เขาใช้กัน 3. ทำความเข้าใจประเด็นความคิดของฝ่ายตรงข้าม หรือให้อาใจเขามาใส่ใจตัว 4. มาประชุมกันพร้อมกันด้วยฝ่ายตรงข้ามเพื่อปรึกษาหารือ หาความประนีประนอมและความสมานฉันท์ การมาประชุมกันเนื่องๆเพื่ออภิปรายถกแถลง เป็นหนึ่งในหลักการ 7 ข้อ ที่พระพุทธเจ้าทรงวางไว้สำหรับป้องกันความเสื่อมและความตกต่ำของประชาคม ไม่ว่าจะเป็ประชาคมทางการเมือง ประชาคมทางสังคม หรือประชาคมทางศาสนาก็ตาม ในคัมภีร์พระบาลี เรียกหลักการนี้ว่า อปริหานิยธรรม (แปลว่า หลักการเพื่อป้องกันความเสื่อม) ซึ่งเป็นหลักการที่สอดคล้องกับกระบวนการปรองดองที่เรากำลังกล่าวถึงนี้ หลักการทั้ง 7 ประการเมื่อนำมาใช้ในสถานการณ์ในคริสต์ศตวรรษที่ 21 ก็ควรปรับในเรื่องสำนวนและศัพท์แสงต่างๆให้เป็นดังต่อไปนี้: 1. จงมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ในกิจการสาธารณะ เคารพในหลักการประชาธิปไตยที่เกี่ยวกับการประนีประนอมและการสมานฉันท์ ตลอดจนการรักษาความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวแม้ว่าจะมีความต่างกันก็ตาม 2. จงรักษาสมดุลระหว่างสิ่งโบราณและสิ่งสมัยใหม่ และทำการเปลี่ยนแปลงอย่างช้า ๆ และอย่างระมัดระวังอย่าได้เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว 3. จงรู้จักคุณค่าของภูมิปัญญาโบราณที่ถ่ายทอดกันมาหลายชั่วอายุคน 4. จงให้ความสำคัญแก่ผู้หญิงและความต้องการที่จะได้รับความคุ้มครองของพวกเขา 5. จงให้ความคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมและทางจิตวิญญาณ 6. จงให้ความคุ้มครองและปฏิบัติตามศาสนา และ 7. จงเปิดกว้างที่จะยอมรับอิทธิพลทางศาสนาและทางจิตทั้งปวงด้วยจิตวิญญาณแห่งการมีใจกว้าง

สรุป

ความปรองดองได้แก่กระบวนการต่างๆ ที่ป้องกันแก้ไขไม่ให้ความขัดแย้งเกิดขึ้นมาใหม่อีกครั้ง โดยการสร้างสันติภาพ ยุติยั้งวงจรความรุนแรง และสร้างสถาบันที่เป็นประชาธิปไตยให้กลับคืนมาอีกครั้งหนึ่ง แต่ในส่วนของแนวทางการปฏิบัตินั้นเป็นที่ยอมรับว่าอาจไม่ง่ายนักที่จะสามารถทำตามแนวคิดทฤษฎีของการปรองดอง เนื่องจากกระบวนการปรองดองไม่สามารถแยกออกจากสังคมที่มีปัญหาความขัดแย้งและความหวาดกลัวอย่างรุนแรงได้ การปรองดองเป็นกระบวนการที่ยากลำบาก ยาวนาน คาดเคาได้ยากและเกี่ยวข้องกับการวางแผน ขั้นตอนและวิธีการต่างๆ ที่เหมาะสม และต้อง

ทำอย่างต่อเนื่อง เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ เช่น การมีสันติธรรมแทนที่จะแก้แค้น การจัดการความทรงจำร่วมกัน และสร้างการอธิบายจากมุมมองต่างๆ ของความขัดแย้งอย่างเท่าเทียมกัน เป็นต้น

ในทางปฏิบัติ สังคมไทยหลังปี พ.ศ. 2548 เป็นต้นมา (อำนาจ เกาตระกูล และคณะ. 2562). เป็นสังคมที่มีความแตกแยกกันอย่างมา ทั้งความแตกแยกทางการเมือง (ระหว่างกลุ่มสีเสื้อต่างๆ) ความแตกแยกทางเศรษฐกิจ (ความแตกต่างระหว่างชนชั้น ความไม่เป็นธรรมในการแบ่งปันทรัพยากร) และความแตกแยกทางสังคม (การไม่ได้รับความยุติธรรม หรือ ถูกปฏิบัติแบบ “สองมาตรฐาน”) นำมาสู่การจัดการปัญหาด้วยการตั้งคณะกรรมการอิสระตรวจสอบและค้นหาความจริงเพื่อการปรองดองแห่งชาติ (คอป.) สมัชชาปฏิรูปประเทศ และคณะกรรมการปฏิรูปประเทศไทยในการสร้างความปรองดองในชาติ

บทความเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์เรื่องพระพุทธเจ้ากับความปรองดองเพื่อนำมาใช้สร้างความปรองดองในชาติ” หากถูกนำมาศึกษาอย่างละเอียดแล้วนำหลักการต่างๆ ที่ปรากฏอยู่ในหนังสือซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นหลักการปรองดองเชิงพุทธมาใช้ในประเทศไทยที่ประชาชนส่วนใหญ่ที่มีความแตกแยกกันแล้วแต่เป็นชาวพุทธ จึงควรที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการสร้างความปรองดองให้เกิดขึ้นแก่คนไทยจะได้นำมาพิจารณาเพื่อสร้างความปรองดองที่ยั่งยืนของคนในชาติไทยต่อไป

การสืบค้นหาความจริงของ “คณะกรรมการอิสระตรวจสอบและค้นหาความจริงเพื่อการปรองดองแห่งชาติ” ที่ได้ออกผลการศึกษาในช่วงปลายปี พ.ศ. 2555 และรายงานที่จัดทำโดยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) ถึงผลการตรวจสอบกรณีเหตุการณ์การชุมนุมของกลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช. หรือกลุ่มคนเสื้อแดง) ระหว่างวันที่ 12 มีนาคม พ.ศ. 2553-19 พฤษภาคม พ.ศ. 2553 นำมาสู่ข้อถกเถียงและการตั้งคำถามอย่างกว้างขวางต่อเนื้อหาและข้อสรุป ความพยายามสร้างความปรองดองที่ผ่านมาของสังคมไทยสะท้อนว่ากระบวนการปรองดองเป็นเรื่องละเอียดอ่อน ต้องอาศัยการถกเถียงอย่างสร้างสรรค์ ต้องอดทนต่อข้อมูลและการแสดงความคิดเห็นที่แตกต่าง จริงใจและเปิดใจยอมรับฟังเสียงจากผู้เห็นต่างให้มากกว่าเดิม ทั้งนี้เป้าหมายคือการสร้างความไว้วางใจระหว่างคนในสังคม (วุฒิสาร ตันไชย และคณะ 2556)

ในการนำหลักการและกระบวนการปรองดองมาใช้ในสังคมไทย ต้องไม่ลืมว่าการปรองดองมีความสัมพันธ์กับระบบการเมือง โครงสร้างทางเศรษฐกิจ และสังคมวัฒนธรรมอย่างใกล้ชิด ไม่มีกระบวนการปรองดองใดที่แยกตัวออกจากเศรษฐกิจและการเมือง และต้องคำนึงว่าความขัดแย้งที่มีมาเป็นเวลายาวนานไม่สามารถจัดการได้ภายในระยะเวลาอันสั้น แต่จำเป็นต้องใช้กระบวนการที่กินเวลาในการเปิดเจรจาระหว่างกลุ่มต่างๆ และใช้กลไกช่วยเหลือเยียวยาจนทุกกลุ่มในสังคมสามารถกลับมาดำรงอยู่ร่วมกันได้ด้วยความอดทนต่อความหลากหลาย และที่สำคัญที่สุด การปรองดองที่

แท้จริงมีอาจทำได้โดยใช้ความรุนแรงและกำลังบังคับ มีอาจเกิดขึ้นได้ด้วยวาทะกรรมที่ปราศจากสำนึกในความผิด และการสรุปทเรียนแห่งความผิดพลาดที่จะไม่กระทำต่อกันอีก การปรองดองจะสำเร็จได้ก็ต้องเริ่มด้วยการชำระประวัติศาสตร์ ให้ข้อเท็จจริงปรากฏ ไม่ใช่การทำให้ความจริงหายไป

บรรณานุกรม

- ชญาดา เข้มเพชร. (2565). การสร้างความปรองดองสมานฉันท์สำหรับเยาวชนไทยโดยใช้หลักบรร:
บ้าน วัด โรงเรียน . วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย, 6(2), 1-10.
- พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. (2546). ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 9, กรุงเทพมหานคร: นานมี
พับลิเคชันส์.
- พระไตรปิฎก ไทย (ฉบับหลวง) เล่มที่ 25 สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ขุททกปาฐ-ธรรมบท-อุทาน-อิ
ติวุตตกะ-สุตตนิบาต.
- ราชกิจจานุเบกษา 25 กุมภาพันธ์ 2564 เล่ม 138 ตอนพิเศษ 44 ง (ฉบับปรับปรุง)
รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 กรุงเทพมหานคร: สำนักการพิมพ์. อริย์รัช แก้วเกาะสะบ้า.
วันชัย วัฒนศัพท์. (2550). ความขัดแย้ง: หลักการและเครื่องมือการแก้ปัญหา (พิมพ์ครั้งที่ 3).
ขอนแก่น : ศิริภรณ์ ออฟเซ็ท.
- วุฒิสสาร ตันไชย และคณะ. (2556). การสร้างความปรองดองแห่งชาติ. (รายงานวิจัยสถาบัน
พระปกเกล้า). กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์ลักษณ์.
- สถาบันพระปกเกล้า (2555). รายงานวิจัยการสร้างความปลอดภัยแห่งชาติ. รายงานวิจัยเสนอต่อ
คณะกรรมการวิสามัญพิจารณาศึกษาแนวทางการสร้างความปรองดองแห่งชาติ
สภาผู้แทนราษฎร.
- อำนาจ เกาตรสกุล และคณะ. (2562). รายงานการประเมินวิเคราะห์ปัจจัยแนวโน้มของปัญหาที่จะทำ
ให้เกิดความขัดแย้ง: โครงการสำรวจทัศนคติของประชาชน ภายใต้โครงการสร้างความรัก
ความปรองดองในสังคม ภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อลดความขัดแย้ง.
กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยและพัฒนาสมรรถนะอาชีพประเทศไทย มูลนิธิชุมชนท้องถิ่น
พัฒนา.
- การปรองดอง จากวิกิพีเดีย.สืบค้น 7 มีนาคม พ.ศ. 2567.จาก วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี
<https://th.wikipedia.org/wiki/การปรองดอง>